Φασματοσκοπία με τη χρήση Λέιζερ (3) Φασματοσκοπία και μικροσκοπία Raman

Δημήτριος Άγγλος Τμήμα Χημείας, Πανεπιστήμιο Κρήτης και ΙΗΔΛ-ΙΤΕ

anglos@iesl.forth.gr; anglos@chemistry.uoc.gr

Λέιζερ και Χημεία

- Ατομική και μοριακή δομή
 (θεμελιώδεις φυσικοχημικές ιδιότητες)
- Παρακολούθηση φυσικοχημικών διεργασιών (κινητική χημικών αντιδράσεων)
- Φωτοχημεία
- Ανίχνευση και ανάλυση ουσιών. Δειγματοληψία (Τι και πόσο?)
- Βιομηχανικές εφαρμογές
 (κατεργασία υλικών, παρακολούθηση διεργασιών, ...)
- Απεικονιστική φασματοσκοπία, Μικροσκοπία (π.χ. βιολογία, ατμοσφαιρικές μελέτες, ...)

Φασματοσκοπία Λέιζερ

Θεώρηση από τη σκοπιά του λέιζερ και των χαρακτηριστικών του

Περίγραμμα μαθήματος

- Μοριακές ταλαντώσεις Φασματοσκοπία υπερύθρου (IR)
- Το φαινόμενο Raman
- Φασματοσκοπία Raman
- Οργανολογία, Μικροσκόπιο Raman
- Παραδείγματα, Εφαρμογές

Δονήσεις πολυατομικών μορίων

Κανονικοί τρόποι δόνησης (normal modes of vibration)

Βαθμοί ελευθερίας είναι οι 3Ν συντεταγμένες που χρειάζονται για να προσδιορίσουμε την γεωμετρία / θέση ενός μορίου αποτελούμενου από Ν άτομα.

Μεταφορικοί Βαθμοί ελευθερίας: 3 συντεταγμένες που απαιτούνται για τον προσδιορισμό της θέσης του κέντρου μάζας του μορίου.

Περιστροφικοί Βαθμοί ελευθερίας: Οι συντεταγμένες που απαιτούνται για τον προσδιορισμό της περιστροφής του μορίου (3) για μη γραμμικά μόρια και (2) για γραμμικά.

Δονητικοί βαθμοί ελευθερίας είναι οι 3Ν–6 ή 3Ν –5 υπόλοιπες συντεταγμένες και ουσιαστικά περιγράφουν τις δονήσεις του μορίου.

Κανονικοί τρόποι δόνησης είναι εκείνοι οι δονητικοί βαθμοί ελευθερίας που πληρούν τις σχέσεις : 1^{3N-6} 1^{3N-6} 2^{N-6} 1^{3N-6}

$$V = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^{N-6} \lambda_i q_i^2 \qquad K = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^{N-6} \left\lfloor \frac{dq_i}{dt} \right\rfloor^2$$

$$\Delta u v \alpha \mu i \kappa \dot{\eta} E v \dot{\varepsilon} \rho \gamma \varepsilon i \alpha \qquad K i v \eta \tau i \kappa \dot{\eta} E v \dot{\varepsilon} \rho \gamma \varepsilon i \alpha$$

Δονήσεις πολυατομικών μορίων

Κανονικοί τρόποι δόνησης (normal modes of vibration)

Φάσμα απορρόφησης υπερύθρου – Γύψος (CaSO₄.xH₂O)

Figure 5.2 Infrared spectra of (a) dihydrate, (b) hemihydrate and (c) anhydrous CaSO₄. From Christensen, M. C., *Infrared and Raman Users Group (IRUG) Postprints*, pp. 93–100 (1998), and reproduced by permission of M. C. Christensen.

Φάσμα απορρόφησης υπερύθρου - Ατμοσφαιρικός αέρας

Μοριακή Φασματοσκοπία

Περιστροφικές, Δονητικές, Ηλεκτρονικές καταστάσεις

CO: Φάσμα απορρόφησης στο IR (υψηλή φασματική ανάλυση)

Φάσμα απορρόφησης υπερύθρου – Δείγμα καπνού τσιγάρου

Wavenumber (cm⁻)

Ανάλυση σύγχρονων χρωστικών με φασματοσκοπία FT-IR

T. Learner, Tate Gallery, London

Προσδιορισμός στρωματικής κατανομής χρωστικών με μικροσκοπία FT-IR

(έργο του Rogier van der Weyden, Ολλανδία 15 αι. μ. Χ. [Prado])

Αλλες αναλύσεις: SIMS, SEM-EDX

K. Keune and J J. Boon, Anal. Chem. 2004, 76, 1374-85

Φασματοσκοπία IR

Αλληλεπίδραση φωτός - ύλης

Το φαινόμενο Raman

116

Φασματοσκοπία Raman (το φάσμα του CCe₄)

Chandrashekar Venkata Raman

Nobel Φυσικής 1930

Fig. 3-2. The Raman spectrum of carbon tetrachloride showing both the Stokes and anti-Stokes portions of the spectrum. Reproduced from R.S. Tobias, J. Chem. Ed., 44, 2 (1967).

Φασματοσκοπία Raman (το φάσμα του CCe₄)

Με βάση τις εχετικές εντάσεις των ταινιών Stokes και Anti-Stokes είναι εφικτός ο προσδιορισμός της θερμοκρασίας του CCl₄.

Κατανομή Maxwell-Boltzmann Πληθυσμοί ενεργειακών επιπέδων

 $\frac{N_{\upsilon}}{2} =$ $\frac{\exp(-E_v/kT)}{\sum \exp(-E_v/kT)}$ N

Σύντομη ιστορική ανασκόπηση

- 1922-27 : Προβλέψεις για μοριακή σκέδαση από Raman, Smekal, Kramers & Heisenberg, Cabannes & daure, Scroedinger & Dirac
- 1928 : 1^η πειραματική αναφορά από Raman* και λίγο αργότερα από ερευνητικές ομάδες σε Γαλλία και Ρωσία
 * πηγή διέγερσης : ήλιος, λυχνία Hg
- 1930 : Nobel Φυσικής στον CV Raman
- Δεκαετία 1930 : Μελέτες οργανικών υγρών και αερίων μονοχρωμάτορες πρίσματος, ανιχνευτές : φωτογραφική πλάκα
- 1939 : Φωτοπολλαπλασιαστής
- 1952 : Φασματόμετρο Raman Cary 81 (διπλός μονοχρωμ.)
- 1964 : Φάσμα Raman με διέγερση από λέιζερ (Weber, Porto)

Κλασσική ερμηνεία φασματοσκοπίας IR και Raman

Θεωρούμε ένα μοριακό δεσμό Α-Β ως ηλεκτρικό δίπολο

Ηλεκτρικό δίπολο σε ταλάντωση εκπέμπει/απορροφά Η/Μ ακτινοβολία

μ : Διπολική ροπή (1e × 1Å = 1.602×10⁻²⁹Cb·m = 4.803×10⁻¹⁸esu·cm = 4.803 Debye)

ν_{νih} : ιδιοσυχνότητα διπόλου

Επίδραση ηλεκτρικού πεδίου επάγει πρόσθετη διπολική ροπή

 $E = E_0 cos(\omega t)$: Ηλεκτρικό πεδίο φωτός συχνότητας $v = c/\lambda$

 μ_{ind} : Επαγόμενη διπολική ροπή $\vec{\mu}_{ind} = \alpha \cdot E$

- α: Πολωσιμότητα
- $\vec{p} = \vec{\mu} + \alpha \cdot \vec{E}$ ρ : Πόλωση διπόλου

Ταλάντωση (δόνηση) χημικού δεσμού/μορίου με ιδιοσυχνότητα ν_α

 $r = r_{eq} + (\Delta r) \cos(2\pi v_{vib} t)$

 $\mu = \mu_{eq} + (\Delta \mu) \cos(2\pi v_{vib}t) \qquad \alpha = \alpha_{eq} + (\Delta \alpha) \cos(2\pi v_{vib}t)$

Ατομική, μοριακή πολωσιμότητα (polarizability)

Η δυνατότητα παραμόρφωσης της ηλεκτρονιακής κατανομής, δηλ. πόλωσης, που εμφανίζει άτομο ή μόριο υπό την επίδραση ηλεκτρικού πεδίου Ε, ονομάζεται **πολωσιμότητα**.

Η διαφορετική παραμόρφωση της ηλεκτρονιακής κατανομής σε σχέση με τον προσανατολισμό του μορίου ως προς το Ε υποδηλώνει την ύπαρξη ανισότροπης πολωσιμότητας (α⊥ ≠ α//)

 \boldsymbol{E}

 \mathcal{O}_{I}

 $\theta = \pi/2$

 $a_{\perp} \neq a_{\parallel 1}$ E α_{\perp} $\theta = \pi$

Κλασσική ερμηνεία φασματοσκοπίας IR και Raman

Αλληλεπίδραση φωτός (Η/Μ ακτινοβολίας) με ηλεκτρικό δίπολο Πόλωση διπόλου :

Διπολική ροπή μετάβασης για μοριακή δόνηση Κανόνες $\vec{\mu}_{vib} = \vec{\mu}_{v'v''} = \int \psi_{v'}(\hat{\mu} + \hat{\mu}_{ind})\psi_{v''}d\tau = \int \psi_{v'}(\hat{\mu} + \hat{\alpha}E)\psi_{v''}d\tau$ επιλογής Διεργασία απορρόφησης IR $\vec{\mu} = \vec{\mu}_{eq} + \left(\frac{\partial \vec{\mu}}{\partial a}\right)_{eq} q + \dots \qquad I_{v'v''}^{IR} \propto \int \psi_{v'} \hat{\mu} \psi_{v''} d\tau = \int \psi_{v'} (\vec{\mu}_{eq} + \left(\frac{\partial \vec{\mu}}{\partial a}\right)_{eq} q) \psi_{v''} d\tau$ $Mεταβολή της διπολικής ροπής, = (\frac{\partial \vec{\mu}}{\partial q})_{eq} \int \psi_{v'} q \psi_{v''} d\tau$ Δμ, κατά τη δόνηση $\neq 0$ Δ**υ** = +1 Διεργασία σκέδασης Raman $\alpha = \alpha_{eq} + (\frac{\partial \alpha}{\partial \alpha})_{eq} q + \dots \qquad I_{\upsilon'\upsilon''}^{Raman} \propto \int \psi_{\upsilon'} \hat{\mu}_{ind} \psi_{\upsilon''} d\tau = \int \psi_{\upsilon'} \hat{\alpha} E \psi_{\upsilon''} d\tau$ $= \int \psi_{\upsilon'} \left((\alpha_{eq} + (\frac{\partial \alpha}{\partial a})_{eq} q) E \right) \psi_{\upsilon''} d\tau$ Μεταβολή της πολωσιμότητας, $= E(\frac{\partial \alpha}{\partial q})_{eq} \int \psi_{v'} q \psi_{v''} d\tau$ Δα, κατά τη δόνηση Δα, κατά τη δόνηση

Δόνηση ασύμμετρης τάσης δεσμών στο CO₂.

Δμ ≠ 0 Ενεργός στο IR

Δα = 0 Ανενεργός κατα Raman

CHCI3 : Φάσματα απορρόφησης IR και σκέδασης Raman

<u>Παρατηρήσεις</u>

Λόγω του διαφορετικού μηχανισμού αλληλεπίδρασης (Δμ, Δα) παρατηρούνται διαφορετικές εντάσεις στις φασματικές κορυφές ενώ υπάρχουν και μεταβάσεις, που παρατηρούνται μόνο με τη μία μέθοδο.

Στα φάσματα Raman είναι τεχνικά πιο εύκολη η καταγραφή μεταβάσεων στην περιοχή των χαμηλών συχνοτήτων

Φάσματα IR και Raman : Συμπληρωματικότητα

Φασματοσκοπία Raman

Φασματοσκοπία Raman

Η φασματοσκοπία Raman αποτελεί κλάδο της δονητικής φασματοσκοπίας και βασίζεται στην ανάλυση της ανελαστικά σκεδαζόμενης ακτινοβολίας από μόρια και υλικά

Βασικές αρχές

- Διέγερση δείγματος με λέιζερ στο ορατό ή NIR (******)
- Ανάλυση της ανελαστικά σκεδαζόμενης ακτινοβολίας
- Το φάσμα Raman παρέχει μοριακή πληροφορία για τα υλικά

Χαρακτηριστικά

- Μη καταστρεπτική ανάλυση
- Ευαισθησία, επιλεκτικότητα
- Μικροσκοπική διακριτική ικανότητα
- Αξιόπιστα εργαστηριακά και
- Φορητά συστήματα επιτόπιες μελέτες
- Εφαρμογή in-situ (χωρίς δειγματοληψία ή προετοιμασία δείγματος)

Φασματοσκοπία Raman

Φάσμα Raman της ασπιρίνης

<u>Παρατηρήσεις</u>

Το φάσμα έχει ληφθεί από ακέραιο δισκίο ασπιρίνης → Δυνατότητα άμεσης και ταχείας ανάλυσης

Ανάλυση χρωστικών με τις τεχνικές LIBS, LIF, Raman

Χαρακτηρισμός πρωτεϊνικών υλικών με φασμ. Raman 605.07 Amide VI N-H Deformation а 718.3 Amide V N-H deformation 766.6 C-H out of plane, Tryptophan 873.49 N-H Tryptophan 1003.3 C-C deformation **Phenylalanine** 1080.1 C-OH, C-C, C-N Stretching • 1125.3 C-OH, Backbone C-N . Stretching 1800 600 1400 1200 800 600 non 1301 N-H in plane bending, Amide **III C-N stretching** 1440.4 CH₂ Bending • С 1656.6 Amide I 1742.1 C=O (only Egg Yolk) 2725.5 C-H stretching • 2852.2 Aliphatic C-H stretching . 600 1200 800 600 1800 1400

Μικροσκοπία Raman

Μικροσκοπία Raman

Σχηματικό διάγραμμα μικροσκοπίου Raman

Σχηματικό διάγραμμα μικροσκοπίου Raman

Σύντομη ιστορική ανασκόπηση

1974 Fourth International Conference on Raman Spectroscopy, Brunswick, ME, - reports of first prototypes of 1973 based on doubles with PMT's

#5.1.10 GJ Rosasco and E Etz, Investigation of the Raman Spectra of Individual Micron Sized Particles

#5.B M Delhaye and P Dhamelincourt, Laser Raman Microprobe and Microscope

- 1980's Triple spectrographs with microscopes and IPDA's
- 1989 Raman microscopes with CCD multichannel detector
- 1991 Notch filters used in injection/rejection of laser

Rebirth of widefield, direct (global) imaging due to use of optical tunable filters (AOTF, LCTF, Interference)

Introduction of confocal microscopy for point analysis and imaging (point and linescan) providing improved

depth resolution

contrast of Raman images/maps

rejection of fluorescence

1992 European patent for confocal line-scanning

Καθοριστικά τεχνολογικά στοιχεία

- Ολογραφικά φίλτρα (Notch, Edge-filters)
- Αερόψυκτα λέιζερ
- Πολυκαναλικοί ανιχνευτές (CCD)
- Ισχυροί Η/Υ

Εφαρμογές μικροσκοπίας Raman

- Πολυμερή
- Φάρμακα
- Υλικά (κεραμικά, ημιαγωγοί, διάβρωση)
- Κλινική βιοχημεία
- Εγκληματολογία
- Γεωφυσική, γεωχημεία, ορυκτολογία
- Πολιτισμική Κληρονομιά
- Μελέτες δομής μορίων και υλικών (νανοτεχνολογία)
- Αναλυτική Χημεία
- Παρακολούθηση βιομηχανικών διεργασιών

Εφαρμογές μικροσκοπίας Raman

Χαρακτηρισμός μικρο-εγκλεισμάτων σε ορυκτά

FIG. 9 : Image de l'inclusion fluide en lumière blanche.

FIG. 10 : Image de l'inclusion fluide dans la raie 1088cm⁻¹.

CO₂ dissolved in

Calcite (CaCO₃) in water

Χημική απεικόνιση με μικροσκοπία Raman

Χαρτογράφηση δειγμάτων (mapping)

Καταγραφή φασμάτων Raman για κάθε σημείο (raster scan) και δημιουργία εικόνας για κάθε συχνότητα. Σάρωση δείγματος

<u>Απεικόνιση δειγμάτων (imaging)</u>

Καταγραφή εικόνας από σκέδαση Raman σε περιορισμένη φασματική περιοχή, που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη δονητική συχνότητα παρέχει άμεση εικόνα χημικής απεικόνισης. Δείγμα ακίνητο

Εφαρμογές μικροσκοπίας Raman

Χαρτογράφηση σφαιριδίων πολύ-στυρενίου (5.2 μm)

Μικροσκοπία Raman στη βιομηχανία

Φορητή φασματοσκοπία Raman

<u>Ανάλυση in situ</u>

Φορητό μικροσκόπιο Raman

Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, Ηράκλειο, 07-2014

Φορητό μικροσκόπιο Raman

Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, Ηράκλειο, 07-2014

Μελέτη ατμόσφαιρας και περιβάλλοντος

Μελέτη ατμόσφαιρας και περιβάλλοντος

Δονητική-Περιστροφική Φασμ. Raman

Figure 6.13 Vibration-rotation Raman spectrum of ¹⁴N₂ obtained by Bendtsen (1974). This shows the *Q* branch and parts of the *O* and *S* branches associated with the vibrational transition $v = 1 \leftarrow v = 0$. The exciting radiation was from an argon ion laser, $\tilde{v}_1 = 20,487 \text{ cm}^{-1}$ (wavelength 488.0 nm).

Stokes υ = 0 \rightarrow υ = 1 , $~\Delta J$ = 0, Kλάδος Q ~:~

$$\frac{\Delta E_{0\to 1,J\to J}}{hc} = -\widetilde{v}_o - \left(B_{\upsilon=1} - B_{\upsilon=0}\right)J(J+1)$$

Δονητική-Περιστροφική Φασμ. Raman

Figure 4.12

Vibration-rotation Raman spectrum of O2 (Stokes band) in air at normal atmospheric pressure. A 0.5-W argon ion laser was used (see chapter 10.7.3), and the strongest O or S branch lines correspond to about 100 photon counts per second. Of course, the manufacturer of the instrument chose this spectrum to demonstrate its capabilities because in oxygen, in which all even-numbered rotational levels are missing because of nuclear spin statistics (see section 1), the spacing between lines is equal to 8B, rather than the 4B given by equation (4.15).

Stokes	:	U = ($0 \rightarrow$	U =	1
---------------	---	-------	-----------------	-----	---

1556 cm⁻¹ ۷_۵

Κλάδος Q $\Delta J = 0$

- Κλάδος S $\Delta J = +2$
- Κλάδος Ο $\Delta J = -2$

Ενεργειακή διαφορά διαδοχικών κορυφών : 8Β

J : περιττός

Επίδραση του πυρηνικού spin στους κανόνες επιλογής περιστροφικών μεταπτώσεων σε κεντροσυμμετρικά μόρια